

Goth, U.S. & Thorjussen, I.M. (2023).
Innledning: Ulike verdier, holdninger og kompetanseutvikling i utdanningen.
I I.M. Thorjussen & U.S. Goth (red.), *Verdier, holdninger og kompetanseutvikling i et utdanningsperspektiv* (s. 11–21).
Fagbokforlaget.
DOI: <https://doi.org/10.55669/oa211000>

Innledning

Ulike verdier, holdninger og kompetanseutvikling i utdanningen

Ursula S. Goth, NLA Høgskolen og Ingfrid M. Thorjussen, NLA Høgskolen

Yrkesutøvelse er i dag basert på kunnskap, refleksjon og profesjonsverdier. Disse verdiene har en moralsk karakter og innebærer en forpliktelse til å sette barnet, eleven eller studenten samt samfunnets interesser foran egne interesser. Samtidig krever samfunnet at kvaliteten i utdanningen forbedres, og at studiene forbereder den enkelte på morgendagens krav. Dette kan stå i kontrast til det som tradisjonelt har vært oppfattet som grunnleggende verdier og forestillinger.

Denne fagfelleverderte antologien omhandler mangfold for praksis og verdier i praksis i ulike settinger. Men hva mener vi når vi snakker om verdier?

Ein verdi er ei vedvarande tru på at eit spesifikt åtferdsmønster (mode of conduct) eller eit føremål (end-state of existence) er personlig og sosialt å føretrekkje framfor eit motsett åtferdsmønster eller føremål (Rokeach, 1973, s. 5 oversatt av Aadland, 2017).

Med utgangspunkt i definisjonen til Rokeach kan vi si at verdier skapes gjennom samspill mellom mennesker og deres omgivelser over tid. Videre ser vi at verdier relateres til vår tro, kultur, familie og profesjon og til andre påvirkningsfaktorer. Disse verdiene preger oss, og over tid gjør vi dem til våre egne (Busch et al., 2010). Verdiene som påvirker vår atferd, både bevisst og ubevisst, har følgelig innvirkning på vår profesjonsutøvelse. Det er derfor viktig at vi har en reflektert holdning til egne verdier og hvordan disse er knyttet til vår identitet (Busch et al., 2010).

Når verdier enten danner et intensjonsgrunnlag for handling eller skaper retning for handling, vil verdiene bli et fortolkningsgrunnlag i vurderinger av våre profesjonelle handlinger (Askeland & Aadland, 2017). Derfor er det ikke tilstrekkelig å *høre* om verdier, verdiene må også *bety* noe i praksis. Det er gjennom vår profesjonelle praksis at våre verdier fungerer som en rettesnor for hva som er best å gjøre ved å skalere handlingsalternativer mellom godt og vondt. Slik er våre personlige verdistrukturer med på å danne grunnlaget for våre valg i profesjonsutøvelsen.

Verdier er ved sin forankring og vedvarende orienteringer noe som overskrider de konkrete situasjoner (Askeland & Aadland, 2017). Handlingsvalg vil alltid være moralske fordi de styres i retning av hva man «bør». Kunnskapen som fører til moralsk erkjennelse, er ikke først og fremst epistemisk kunnskap («at»-kunnskap), men fremfor alt fronetisk eller praktisk klokskap som utvinnes av reflekterte erfaringer (Askeland & Aadland, 2017). Når Rokeach (1973) knytter verdier sammen med trosbegrepet, viser han også at verdier har både kognitive og følelsesmessige sider.

Denne vitenskapelige antologien er et samarbeidsprosjekt mellom 30 forfattere som alle har en forskningstematikk knyttet til verdier, holdninger og kompetanseutvikling i utdanning. Forfatterne har i fellesskap utformet temaområdene og innholdet i de 17 kapitlene. Kapitlene er utformet slik at de imøtekommer eksisterende kunnskapsbehov for forskere og fagpersoner i forsknings-, universitets- og høyskolesektoren.

Kapittel 1 er skrevet av Linnéa K. Jermstad, Marit Myklebust, Anne Lene B. Toppe, Renate Vesteraas og Ursula Småland Goth og har tittelen *Samarbeid om kompetanseutvikling mellom universitet, høyskole og kommunale skoler*. Deres studie har som formål å belyse hvordan universitets- og høyskolesektoren kan legge til rette for kvalitetsutvikling på best mulig måte. Med utgangspunkt i Peter Senges teori om lærende organisasjoner ses arbeidet med kompetanseutvikling som en kontinuerlig prosess som skjer på ulike nivåer i utdanningssystemet, hvor de ulike aktørene skal samarbeide om ulike verdier samt utvikle sin pedagogiske praksis til elevens beste. Studien er basert på strukturert litteratursøk og fokusgruppeintervju. Resultatene av studien fremhever verdien av felles forståelse, profesjonsperspektivet, verdien av forankring og verdien av tillit. Studien konkluderer med at universitets- og høyskolesektoren, kommune og skole må samarbeide for å skape kvalitetsutvikling, og at et slik samarbeid er fruktbart dersom det investeres tid til avklaringer og felles visjoner i oppstartsfasen.

Kapittel 2 er skrevet av Lill Krestin Ryland og Svitlana Holovchuk og har tittelen *«Fit for fight» – med et pedagogisk credo i bagasjen? På vei til å bli barnehagelærer*. Kapitlet fokuserer på at en viktig oppgave i barnehagelærerutdanningen er at studentene skal få danne sine egne verdier og holdninger som støtter opp under barnehagens samfunnsmandat. Studien tar for seg studentenes opplevelse av å skrive sitt eget pedagogiske credo og hvordan dette arbeidet kan styrke dem som kommende barnehagelærere. Data i studien bygger på en kvalitativ spørreundersøkelse blant 3. årsstudenter i barnehagelærerutdanningen ved NLA Høgskolen. Funnene viser i stor grad at det skjer en stor utvikling fra første til tredje studieår i forståelsen av å skrive sitt pedagogiske credo. I tillegg observeres det en tydelig dannelsingsprosess hos studentene, som gir dem en større profesjonsforståelse og en økt trygghet når de snart skal starte i sin første jobb som nyutdannede barnehagelærere.

Kapittel 3 er skrevet av Grete Skjeggstad Meyer og har tittelen *Hva er en opplevelse? En vitenskapsfilosofisk tilnærming til estetisk opplevelse i barnehagelærerutdanningen*. Kapitlet baserer seg på en vitenskapsteoretisk gjennomgang av *opplevelse*, slik det er beskrevet i tekster av filosofene Gadamer og Simmel. De fremhever at en *opplevelse* er selvopplevd og umiddelbar og noe den enkelte selv velger å gå inn i. Studien ser også på studentevalueringer knyttet til bruk av opplevelse som undervisningsmetode. Funnene peker på at *opplevelse* gjennom estetiske og kunstneriske virkemidler, kan

være en inngang til og del av læringsprosesser. Studien peker også på at bruk av opplevelse i undervisningen er et bevisst verdivalg, gjennom å vektlegge undervisning som tar hele mennesket og ulike læringsstiler på alvor.

Kapittel 4 er skrevet av Kjell Oppedal og har tittelen *Hvordan kan det pedagogisk kritiske ivaretas i skolens arbeid med verdier og holdninger?* Kapitlet tematiserer at skolen skal lære elevene å tenke kritisk, samtidig som den gjennom holdningsdanning skal virkeliggjøre absolutte verdier forankret i menneskerettighetene. Ved å gi rom for det pedagogisk-kritiske kan skolens holdningsskapende arbeid unngå elementer av indoktrinering. Forfatteren argumenterer for at sosialpsykologiske teorier om holdningsdanning og holdningsendring lar seg forene med viktige pedagogisk-kritiske hensyn og med kjernen i ubehagets pedagogikk. Ubegag kan forstås som en ressurs som fremmer kritisk tenkning og nødvendig revisjon av etablerte standpunkter og tilstivnede holdninger.

Kapittel 5 er skrevet av Gila Hammer Furnes og Gunnvi Sæle Jokstad og har tittelen *Evnerike barn – begreps- og verdimangfold til besvær?* Kapitlet presenterer og drøfter hvordan begreper som omhandler evnerike elever, fremstår i forskningslitteraturen, og hvilke verdier disse kan formidle. Begreper er verdiladet og kan derfor ha en påvirkning på læreres forståelse og praksiser. Kapitlet reiser spørsmålet om hvordan evnerike elever fremstilles i forskningslitteraturen, og hvilke implikasjoner et begrepsmangfold kan ha for denne elevgruppens opplæring. Kapitlet bygger på en systematisk litteraturstudie etter NOU 2016: 14 som etterlyser mer forskning og introduserer et nytt begrep: «barn med stort læringspotensial». Begrepene som fremkommer i litteraturstudien, blir kategorisert og analysert i lys av konnotasjoner som kan oppstå i en norsk kontekst. Funnene viser at begrepsmangfoldet er økende og kan få betydning for lærerens forståelse og praksis.

Kapittel 6 er skrevet av Gunnvi Sæle Jokstad og har tittelen *Samskapt læring gjennom kollegaveiledning: Fra enkeltstående byggeklosser til en bærebjelke i profesjonsfellesskapet?* Kapitlet setter søkelys på bevisstheten om at våre valg og verdier er betydningsfulle. Å løfte frem disse i kollegasamtaler kan føre til samskapt læring og styrke profesjonsfellesskapet. Kapitlet presenterer og drøfter hvilke forutsetninger og grunnleggende verdier som inviterer til samskapt læring i et kollegafellesskap ved å undersøke hvordan en skoleeiers ønske om å innføre kollegaveiledning som samhandlingsform er

blitt erfart. De kvalitative data studien baserer seg på, ble samlet inn ved en skole på Vestlandet. Disse ble analysert og kategorisert med søkelys på forhold som fremmer og hemmer at kollegaveiledning blir en arbeidsmåte for profesjonell utvikling. Funnene viser at kritiske faktorer kan grupperes som relasjonelle, strukturelle og organisatoriske.

Kapittel 7 er skrevet av Torgeir Landro og har tittelen «*Det spyrst meir um enden enn um opphavet*»: *Hva skal vi med eldre historie?* Kapittelet tar utgangspunkt i læreplanverket, som trekker frem historisk innsikt som en viktig forutsetning for at elevene skal utvikle sin identitet i et mangfoldig fellesskap. I de nye læreplanene er imidlertid det historiske stoffet tonet ned. Kapittelet presenterer en undersøkelse gjennomført blant lærerstudenter som tyder på at særlig eldre historie neglisjeres i skolen. Studentene plasserer de viktigste hendelsene i verdenshistorien etter 1800, særlig i det 20. hundreåret, tidsmessig innrammet av den kalde krigen. Kapittelet illustrerer med utgangspunkt i Fernand Braudels konsept om *la longue durée* hvilke perspektiver det lange tidsspennet kan gi i sin alminnelighet, og på den kalde krigen i særlig grad, og diskuterer historiedidaktiske konsekvenser av nedtoningen av eldre historie.

Kapittel 8 er skrevet av Solveig Omland og Hilde Kristin Dahlstrøm og har tittelen *Påskegodteri, terror og slangefestival: En kvantitativ innholdsanalyse av nyheter om religion i Supernytt*. Kapittelet retter oppmerksomheten mot Supernytt, en viktig agendasetter for barn. Gjennom en kvantitativ innholdsanalyse har forfatterne sett nærmere på hvordan religion presenteres i Supernytts sendinger i perioden 2010–2021. Deres analyse viser at saker om religion utgjør kun tre prosent av de totalt 381 nyhetssakene (381 nyhetsinnslag). Videre viser analysen at halvparten av alle nyhetsinnslag om religion handler om religiøse høytider, hvorav tre firedeler ikke handler om det religiøse aspektet annet enn å nevne navnet på høytiden. De 249 sakene med et større søkelys på det religiøse aspektet handler i all hovedsak om islam og kristendom (77 prosent). Basert på datagrunnlaget vises det at antallet saker om religion har økt i perioden, med stort søkelys på islam. Det er både likheter og ulikheter i deknningen av de to religionene. Mens hverdags tro og aktiviteter vektlegges i nyhetene om kristendom, er det mer fokus på konflikt og terror i sakene om islam.

Kapittel 9 er skrevet av Bård Norheim og har tittelen *BlimE som moderne nasjonalepos for etiske mangfaldsverdiar: Ein retorisk analyse av*

ti år med NRK Supers blimE-kampanje. Kapittelet viser til NRK Supers blimE-kampanje, som så dagens lys i 2010. Forfatteren argumenterer for at BlimE har blitt en viktig populærkulturell danningsagent i det norske samfunnet. Kapittelet gjennomfører en retorisk analyse blimE-sanger og blimE-videoer for å finne ut hvilke etiske fellesverdier kampanjen forsøker å appellere til, og hvordan blimE vil overbevise om disse verdienes evne til å samle det brede lag av folket i et mangfoldssamfunn, samt hvilke dilemmaer som følger av denne appellen. Det viktigste funnet er at blimE-kampanjen kobler klassiske dydsetiske og kristen-humanistiske verdier med mer samtidige autentisitetideal. I blimE-kampanjen blir appellen om å være ekte og autentisk brukt som å stå opp for andre. Forfatteren konkluderer med at blimE fungerer som et moderne nasjonalepos for etiske fellesverdier.

Kapittel 10 er skrevet av Ove Olsen Sæle og har tittelen *Lærerspesialiststudenter i kroppsøving sine credorefleksjoner – en dydsetisk yrkesprofil?* Kapittelet undersøker et utvalg erfarne kroppsøvingslærere og idrettsfaglærere som studerer *Lærerspesialiststudiet i kroppsøving* sine refleksjoner knyttet til sin etiske yrkespraksis. Det teoretiske rammeverket har en dydsetisk tilnærming, og dokumentanalyse er blitt brukt som metode, hvor informantene har skrevet pedagogiske *credorefleksjoner*. Ut fra funnene argumenterer forfatteren for at informantene er orientert mot elevene, med et ønske om «å se alle» og kunne fremstå som etiske forbilder for dem, særlig mot det som gjelder fysiske og idrettstekniske ferdigheter. Få nevner klokskap som en avgjørende profesjonsetisk kvalitet.

Kapittel 11 er skrevet av Margunn Serigstad Dahle og har tittelen *Verdier i tweens' mediehverdag som ressurs i KRLE: Case fra YouTube, TikTok og NRK Super.* Kapittelet ser nærmere på tweens' mediehverdag som preges av et mangfold av fortellinger og verdier. Forskningsspørsmålene retter seg mot hvilke verdier relatert til personlig identitet som fremstår som typiske i et utvalg populære medietekster blant tweens, og utforsker disse som ressurs i KRLE-faget. For å få innblikk i verdier ut fra observerbar livspraksis bygger studien på perspektiv fra livssynsteori. Metoden er kvalitativ innholdsanalyse av data fra YouTube-kanalen *Victor Sotberg*, TikTok-kanalen *notleahhhbeauty* og NRK Supers dramaserie *Klassen*. Forfatteren identifiserer åpenhet, omsorg, inkludering, respekt, toleranse, aksept, trygghet og likeverd som typiske verdier i materialet, samt vekt på image og behov for anerkjennelse.

Dahle argumenterer i lys av livssynsteori og mediepedagogikk for at innsikten fra studien både kan være en lærerressurs, med økt forståelse for tweens' livsverden, og en læringsressurs, med bruk av underholdningsmedier som læringsinnhold og læringsaktivitet.

Kapittel 12 er skrevet av Tone Helene Skattør, Inge Andersland og Ane Malene Sæverot og har tittelen *Å være lærer for elever med stort læringspotensial: En allmennpedagogisk respons på lærerstemmer i et utviklingsprosjekt*. Kapittelet tar utgangspunkt i en tematisk analyse av data fra lærere i grunnskolen. Forfatterne bruker et allmennpedagogisk perspektiv til å belyse hvilke verdier som blir aktivert og utfordret i møte med elever med stort læringspotensial. Studien knytter seg dermed til NOU 2016: 14 sin begrepsbruk om kognitivt sterke elever, med en særlig vekt på disse elevenes asynkrone utvikling. Studien belyser hvordan den pedagogiske relasjonen utfordres i møte med elever med stort læringspotensial, og hvordan læreren kan møte disse elevene på en god måte. I tillegg belyser studien hvilke utfordringer lærere trekker frem i forbindelse med tilpasset opplæring til elever med stort læringspotensial, og hvilke verdier som er på spill i den pedagogiske relasjonen i møte med elever med stort læringspotensial. Studien bygger på teori fra Gert Biesta og Tone Sævi om utdanningens formål, ulike måter å møte omverden på og asymmetrien i den pedagogiske relasjonen.

Kapittel 13 er skrevet av Erik Andvik, Ursula Småland Goth og Bjørghild Kjelsvik og har tittelen *Lengdehopp uten tilløp: Krav til språkutvikling for studenter med norsk som andrespråk*. Kapittelet ser nærmere på tiden etter to år med Covid-19 restriksjoner. Det vises til at språkutviklingen blant studentene oppleves som prekær, spesielt for minoritetsspråklige studenter. Målet med prosjektet var å få erfaring med tilrettelagte språkkurs på majoritetsspråket (norsk) for studenter som står i fare for å droppe ut på grunn av manglende språkkunnskaper. Studien er en intervensjonsstudie i form av en pilot og inkluderer data fra 23 grunnskolelærer- og barnehagestudenter med norsk som andrespråk. Studien viser at ikke alle studenter oppnådde minimumskravet (nivå B2). Videre fant forfatterne at studentene må bli mer bevisste på sitt språknivå. Utenom online-undervisningen var det spesielt «en-til-en»-undervisningssituasjonene og reelle skriveprosjekter som ble opplevd som mest nivåøkende. Studien konkluderer med at tilpassede nettbaserte språkkurs for pedagogikkstudenter bør tilbys alle studenter med et språknivå under B2.

Kapittel 14 er skrevet av Robert Mjelde Flatås og har tittelen *Fra fag til tverrfaglighet*. Kapittelet ser nærmere på tverrfaglighet og transfaglighet. Tverrfaglighet har blitt et viktig begrep innenfor ulike skolepolitiske sammenhenger der det etterspørres en tematisk tenkning og samarbeid på tvers av skolefag. En viktig forutsetning for transfaglighet i skolen er å sikre at lærere har en felles verdimesig forståelse og praksis rundt begrepet. Hensikten med studien er derfor å få større klarhet i hva som kreves av lærere og elever når man skal arbeide transfaglig. Datamaterialet fremkommer gjennom kvalitativ metode, bestående av strukturerte litteratursøk etter studier innenfor nordisk kontekst. Analysen viser at lærere må koble ulike dimensjoner av tverrfaglighet, verdier og globale kompetanser tettere sammen i en større helhetsforståelse for at elever og lærere skal ha læringsutbytte av transfaglig undervisning.

Kapittel 15 er skrevet av Baard Johannessen, Anne-Grete Kaldahl og Torhild Skotheim og har tittelen *Lærerstudenters opplevelse av sammenheng mellom undervisning og praksis*. Kapittelet ser på de store ambisjonene for grunnskolelærerutdanningen og ønsker å belyse hva studentene opplever at bidrar til større helhet og sammenheng mellom undervisning på campus og praksisgjennomføring i utdanningsløpet. Studien ser nærmere på lærerstudenters egne refleksjoner om sammenhengen mellom de to ulike læringsarenaene med særlig oppmerksomhet rettet mot praksisgjennomføringen. Data i studien baserer seg på en kvalitativ tilnærming som belyser refleksjoner fra to fokusgruppeintervjuer med ulike studentgrupper med forskjellig praksisgjennomføring i sin grunnskolelærerutdanning. Analysen peker på elementer som studentene opplever som relevante for et godt samspill mellom campus og praksisarenaen: en dynamisk praksis som legger vekt på utvikling av studentenes selvstendighet i lærerrollen, ansatte på campus som har erfaring fra klasserommet, og en praksis som gir rom for å tenke igjennom egen praksis i refleksjonsøker. Kapittelet konkluderer med at praksisgjennomføringen i dag ikke er tilfredsstillende kvalitetssikret. Studentenes læringsutbytte oppleves derfor varierende.

Kapittel 16 er skrevet av Eldbjørg Schön og Erik G. Småland og har tittelen *Entreprenørskap og dybdelæring, to sider av samme sak?* Kapittelet viser at de endrede krav i undervisning medfører endring ved opplæring av morgendagens yrkesfaglærere. Studien bygger på et litteratursøk og en spørreundersøkelse samt emneevaluering fra 26 studenter. Studien viser at entre-

prenørielle prosesser fremmer dybdelæring, og konkluderer med at faglig innhold og studentenes syn på didaktisk tilnærming basert på modellen VEKST/VATNES, oppleves som relevant og virkelighetsnær.

Kapittel 17 er skrevet av Ursula S. Goth og Øyvind Økland og har tittelen *Mangfold og flerkultur i norske lærerutdanninger*. Kapittelet setter fokus på et samfunn som i økende grad er preget av innvandring og heterogenitet. I denne studien belyser forfatterne hvordan kulturelt mangfold integreres i utdanningen generelt og i lærerutdanningen spesielt. Mangfold og det flerkulturelle er sentrale begreper i de fleste lærerplaner. Denne undersøkelsen, som ble gjennomført i 2022, baserer seg på norske lærerutdanninger på masternivå på femte til tiende trinn. I studien analyserer forfatterne begrepsbruk og konteksten som begrepene inngår i. Studien baserer seg på en kvantitativ og kvalitativ metodetilnærming. Analysen viser at ‘mangfold’ og ‘flerkultur’ i stor grad blir brukt synonymt uten å skille tydelig mellom dem. ‘Mangfold’ og ‘flerkultur’ blir i hovedsak benyttet om etniske grupper i en norsk kontekst, med stort fokus på det samiske. Det globale perspektivet er unntaksvis en del av bildet.

Noen av de viktigste aspektene i denne antologien er at den inkluderer både profesjonsverdier og kristne verdier og refleksjoner rundt disse. Dermed blir hovedbudskapet i boka at verdier og mangfold står sentralt i dagens yrkes- og profesjonsutdanning, og at en naturlig følge av et helhetlig menneskesyn er at vi søker tverrfaglig samarbeid med andre aktører. Det er gjennom dette samarbeidet at det er mulig å få tilgang til spisskompetanse på de ulike områdene.

Antologien er bygd opp slik at det er mulig å arbeide med kapitlene uavhengig av hverandre. Det er derfor ikke nødvendig å lese kapitlene i den rekkefølgen de står her. Rammene for antologien medførte at omfanget måtte begrenses. Vi har derfor bare tatt for oss de mest sentrale fagområder. Enkelte temaer som vi gjerne skulle ha tatt med, måtte utelates, både av plasshensyn og fordi det allerede finnes gode lærebøker og vitenskapelig litteratur som yter stoffet større rettferdighet enn det en oversiktsbok kan gjøre.

I arbeidet med denne fagfelleverderte antologien har vi lagt vekt på å la flere stemmer komme til orde. Ulike forfattere kan derfor legge ulik mening i begrepene og ha ulik tilnærming til verdispørsmål og mangfold. Dette er et bevisst valg for å unngå å skape et inntrykk av at fagemnet er mer utviklet og enhetlig enn det i virkeligheten er. Videre anser vi faglig uenighet og diver-

gens som en drivkraft for faglig utvikling og egenrefleksjon. Vi har derfor ikke forsøkt å harmonisere begrepsbruken og fremstillingene eller nedtone personlige uttrykksformer, men i stedet latt dette illustrere de ulike faglige innfallsvinklene til verdirelaterte emner.

Referanser

- Aadland, E. (2004). *Den truverdige leiaren*. Samlaget.
- Askeland, H. & Aasland, E. (2017). Hva er verdier og hva tjener de til? I E. Aaskland & H. Askeland (Red.), *Verdibevisst ledelse* (s. 26–46). Cappelen Damm Akademisk.
- Goth, U.S. (2018). *Verdier og visjoner*. Cappelen Damm.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.